

Początek zimnej wojny. Żelazna kurtyna

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Historia 1789–1990. Wybór tekstów źródłowych dla szkół średnich*, oprac. J. Eisler, M. Sobańska-Bondaruk, Warszawa 1995, s. 211.
- Źródło: *Wywiad premiera J. Stalina udzielony korespondentowi „Prawdy” w związku z przemówieniem Churchilla w Fulton, Moskwa, 13 III 1946 r.* Cytat za: R. Kozłowski, J.

Sziling, *Wybrane teksty źródłowe do historii powszechnej po 1945 roku*, Toruń 1988, s. 39–40.

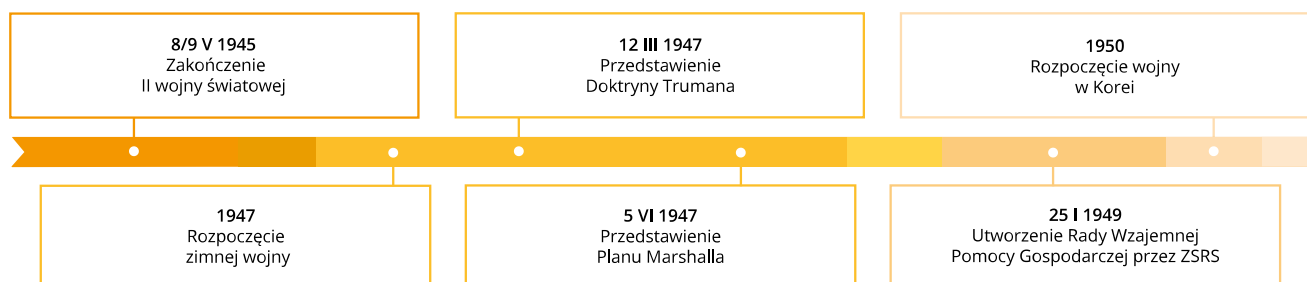
- Źródło: *Przemówienie Winstona Churchilla (fragment)*, [w:] *Historia 1789–1990. Wybór tekstów źródłowych dla szkół średnich*, oprac. J. Eisler, M. Sobańska-Bondaruk, Warszawa 1995, s. 211.

Początek zimnej wojny. Żelazna kurtyna

Winston Churchill przed zniszczonym budynkiem Reichstagu, Berlin, połowa czerwca 1945 r.
Źródło: domena publiczna.

Zimna wojna była zarówno starciem ideologii komunistycznej z wartościami zachodniej demokracji, jak i konfliktem geopolitycznym oraz ekonomicznym o wpływy na świecie. Konflikt ten nigdy nie przekształcił się w III wojnę światową z powodu groźby nuklearnej zagłady ludzkości, gdyż obie strony dysponowały rosnącymi z czasem arsenałami broni jądrowej. Wpłynął jednak na wzajemne relacje między dwoma mocarstwami: Stanami Zjednoczonymi oraz ZSRS i państwami pozostającymi w ich strefie wpływów. Dawni sojusznicy współpracujący w ramach koalicji antyhitlerowskiej po zakończeniu II wojny światowej stanęli po przeciwnych stronach barykady, a właściwie – żelaznej kurtyny.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

- Wyjaśnisz, dlaczego dotychczasowi sojusznicy w czasie wojny stali się przeciwnikami w czasie pokoju.
- Opiszysz, czym była i jak się rozpoczęła zimna wojna.
- Wyjaśnisz znaczenie terminu „żelazna kurtyna” i przeanalizujesz jej przebieg.

Przeczytaj

Żelazna kurtyna

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Zimna wojna między Wschodem a Zachodem wyrażała się m.in. w wyścigu zbrojeń i prowadzeniu wojen „zastępczych”, w których dochodziło do pośredniej konfrontacji ZSRS i Stanów Zjednoczonych. Taki charakter miały m.in. konflikty w Korei, Wietnamie czy Afryce, w których oba mocarstwa wspierały finansowo i sprzętowo którąś ze stron lub brały bezpośredni udział w walkach. Rywalizacja sowiecko-amerykańska przybierała też formy walki wywiadowczej i propagandowej.

Pierwszy raz pojęcia „zimna wojna” użył w 1947 r. Bernard Baruch, amerykański polityk i finansista. Historycy za symboliczny początek zimnej wojny uważają rok 1946, kiedy **Winston Churchill** podczas przemówienia w amerykańskim Fulton stwierdził: „Od Szczecina nad Bałtykiem do Triestu nad

Adriatykiem w poprzek całego kontynentu zapadła żelazna kurtyna”.

Swoje przemówienie Churchill wygłosił w marcu 1946 r., niespełna rok po zakończeniu wojny, kiedy Związek Sowiecki dopiero rozszerzał swoje wpływy w państwach Europy Środkowo-Wschodniej i rozpoczynał budowę bloku sowieckiego. W Polsce referendum ludowe, mające być swoistą próbą sił komunistów i innych środowisk wobec nich opozycyjnych, odbyło się dopiero w czerwcu tego roku. Niemiecka Republika Demokratyczna miała powstać za trzy lata, w Czechosłowacji i na Węgrzech rządziły gabinety koalicyjne, a w Rumunii i Bułgarii, mimo sfałszowanych wyborów, komuniści nie zakończyli jeszcze czystek na szczytach władzy. Jedynie Albania i Jugosławia były już bezdyskusyjnie państwami „demokracji ludowej”. Churchill przewidział więc dalsze wypadki i dalekosiężne konsekwencje bieżących wydarzeń. Znał w końcu powojenne realia, był doświadczonym politykiem o światowych horyzontach, poznał osobiście Stalina i dostrzegał cele podejmowanych przez niego działań.

Początkowa nieufność przerodziła się w jawną wrogość. Stalin publicznie głosił wyższość systemu sowieckiego nad światem kapitalistycznym. Prezydent Stanów Zjednoczonych Harry Truman w 1947 r. sformułował program polityki zagranicznej Ameryki (nazywany **doktryną Trumana**), który przewidywał pomoc amerykańską dla państw wolnego świata zagrożonych przez komunizm. Doktryna ta, będąca reakcją na wojnę domową w Grecji

i roszczenia terytorialne Związku Sowieckiego wobec Turcji, zainicjowała politykę powstrzymywania (ang. *containment*). Korzenie zimnej wojny sięgają czasów współpracy trzech wielkich mocarstw koalicji antyhitlerowskiej, kiedy w imię wspólnej walki przemilczano narastające sprzeczności.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D13CduMSg>

Nagranie filmowe lekcji.

W 1947 r. amerykański **sekretarz stanu** George C. Marshall przedstawił plan pomocy gospodarczej dla Europy. Plan Marshalla zakładał wspieranie odbudowy gospodarki europejskiej ze zniszczeń, a przez to możliwie maksymalne zmniejszenie skutków powojennego kryzysu. W ten sposób USA chciały zapobiec wykorzystaniu przez komunistów trudności gospodarczych (i wywołanego nimi niezadowolenia społecznego) do przejęcia władzy. Program zakładał również, że Stany Zjednoczone zachowają wpływ na sposób wydatkowania przekazanych środków, a **beneficjenci** będą zacieśniać międzynarodowe relacje gospodarcze i handlowe.

George C. Marshall – amerykański generał, sekretarz stanu USA od 21 stycznia 1947 do 20 stycznia 1949 r. W uznaniu zasług przy stworzeniu gospodarczego

lub próbom przejęcia siłą władzy nad nimi przez uzbrojone mniejszości (było to odniesienie do działań ZSRS)

sekretarz stanu

członek rządu federalnego Stanów Zjednoczonych, zarządzający Departamentem Stanu USA; zajmuje się głównie sprawami zagranicznymi

beneficjent

(z łac. *beneficiens* D. *beneficientis* – wyświadczający dobrodziejstwa, od *beneficium* – dobrodziejstwo) osoba lub instytucja korzystająca ze wsparcia, pomocy, z dobrodziejstw czegoś, np. programu pomocy finansowej

Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG)

organizacja integracji gospodarczej krajów socjalistycznych, której zadaniem było koordynowanie współpracy gospodarczej bloku państw podporządkowanych ZSRS; została utworzona w 1949 r. w Moskwie i działała do 1991 r.

autarkia

(z gr. *autarkeia* – samowystarczalność) cecha gospodarki państwowej, której celem jest zaspokojenie wszystkich potrzeb produkcyjnych i konsumpcyjnych w ramach własnego państwa

Słowa kluczowe

zimna wojna, Winston Churchill, żelazna kurtyna, świat po II wojnie światowej, doktryna Trumana, plan Marshalla

Bibliografia

Historia 1789–1990. Wybór tekstów źródłowych dla szkół średnich, oprac. J. Eisler, M. Sobańska-Bondaruk, Warszawa 1995.

P. Johnson, *Historia świata od roku 1917 do lat 90-tych*, Warszawa 1992.

J. Krasuski, *Europa Zachodnia po II wojnie światowej. Dzieje polityczne*, Poznań 1990.

W. Laqueur, *Historia Europy 1945–1992*, tłum. R. Zawadzki, Londyn 1993.

Najnowsza historia świata, t. 1, 1945–1963, pod red. A. Patka, J. Rydla, J.J. Węca, Kraków 2000.

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem, a następnie wykonaj kolejne polecenia.

Źródło: *Historia 1789–1990. Wybór tekstów źródłowych dla szkół średnich*, oprac. J. Eisler, M. Sobańska-Bondaruk, Warszawa 1995, s. 211.

Polecenie 2

Dlaczego Turcja i Persja mogły się czuć zaniepokojone? Opisz, jakie interesy mógł mieć w tych krajach Związek Sowiecki.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Wyjaśnij, o czym mówił Winston Churchill, wspominając o „olbrzymich i niestusznych wtargnięciach do Niemiec”. Kogo uznawał za winnego takiego przebiegu wydarzeń? Oceń, czy miał rację. Podaj swoje argumenty.

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem, a następnie wykonaj kolejne polecenia.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DQk2z0RV0>

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Początek zimnej wojny. Żelazna kurtyna*.

Polecenie 2

Opisz, jakie procesy przebiegające w krajach Europy Środkowo-Wschodniej niepokoiły państwa zachodnie.

Polecenie 3

Wyjaśnij, dlaczego Stany Zjednoczone zdecydowały się zaangażować w odbudowę Europy i wesprzeć ją finansowo.

Ćwiczenie 1

Przeczytaj tekst źródłowy, a następnie wykonaj polecenie.

” Wywiad premiera J. Stalina udzielony korespondentowi „Prawdy” w związku z przemówieniem Churchilla w Fulton, Moskwa, 13 III 1946 r.

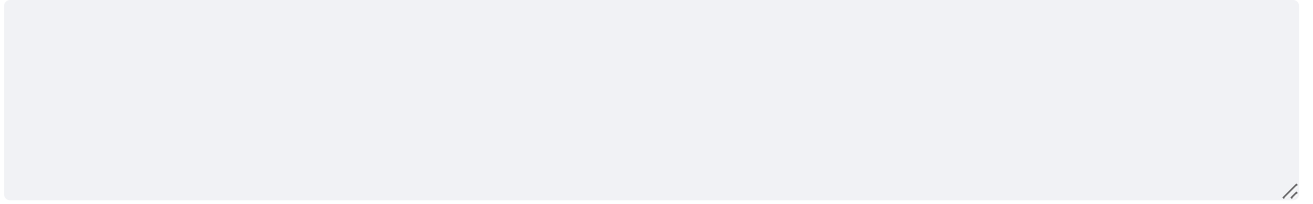
Pan Churchill twierdzi następnie, że „partie komunistyczne, które były bardzo małe we wszystkich tych państwach Europy Wschodniej, osiągnęły obecnie wyjątkową siłę i starają się wszędzie wprowadzić system totalny i reżim policyjny. We wszystkich tych krajach, za wyjątkiem Czechosłowacji, nie ma prawdziwej demokracji”.

Jak wiadomo, w Anglii rządzi obecnie państwem jedna partia, Labour Party, a inne partie opozycyjne nie mogą brać udziału w rządzie. To nazywa pan Churchill prawdziwą demokracją.

W Polsce, Rumunii, Jugosławii, Bułgarii i na Węgrzech rządzi blok koalicyjny, złożony z 4 do 6 partii, przy czym opozycja – jeżeli jest mniej lub więcej lojalna – ma zabezpieczone prawo udziału w rządzie. To nazywa pan Churchill totalizmem, tyranią i systemem policyjnym. Dlaczego? Na jakiej podstawie? Nie oczekujcie odpowiedzi od pana Churchilla. Pan Churchill nie zdaje sobie sprawy, w jak śmiesznej pozycji stawia sam siebie krzykliwymi mowami o totalizmie, tyranii i systemach policyjnych.

Źródło: Wywiad premiera J. Stalina udzielony korespondentowi „Prawdy” w związku z przemówieniem Churchilla w Fulton, Moskwa, 13 III 1946 r. Cytat za: R. Kozłowski, J. Sziling, Wybrane teksty źródłowe do historii powszechnej po 1945 roku, Toruń 1988, s. 39–40.

Na podstawie własnej wiedzy oceń trafność poglądów Stalina na temat realizacji demokracji w Wielkiej Brytanii i państwach Europy Wschodniej.

Ćwiczenie 3

Zapoznaj się z poniższymi materiałami źródłowymi, a następnie wykonaj polecenia.

Źródło A

” Przemówienie Winstona Churchilla (fragment)

Od Szczecina nad Bałtykiem do Triestu nad Adriatykiem opuściła się żelazna kurtyna w poprzek kontynentu. Poza tą linią znajdują się wszystkie stolice byłych państw środkowej i wschodniej Europy: Warszawa, Praga, Wiedeń, Budapeszt, Bukareszt i Sofia – wszystkie te sławne miasta i zamieszkująca wokół nich ludność leżą, że tak się wyrażę, w sferze radzieckiej i wszystkie, w takiej czy w innej formie, podlegają nie tylko wpływowi radzieckim, ale kontroli z Moskwy w bardzo wysokim, niekiedy rosnącym stopniu.

Rządy policyjne przenikają z Moskwy. Ale tylko Ateny, ze swą nieśmiertelną chwałą, mogą swobodnie decydować o swej przyszłości w wyborach pod nadzorem brytyjskim, amerykańskim i francuskim.

Źródło: Przemówienie Winstona Churchilla (fragment), [w:] Historia 1789–1990. Wybór tekstów źródłowych dla szkół średnich, oprac. J. Eisler, M. Sobańska-Bondaruk, Warszawa 1995, s. 211.

Źródło B

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Kalinowska

Przedmiot: Historia i teraźniejszość, Historia

Temat: Początek zimnej wojny. Żelazna kurtyna

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń:

- 4) opisuje przyczyny rozpadu koalicji antyhitlerowskiej i wyjaśnia genezę zimnej wojny (z uwzględnieniem wojny w Korei);

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Świat i Polska w latach 1945-1956. Uczeń:

- 4) wyjaśnia genezę i znaczenie pojęcia zimnej wojny oraz żelaznej kurtyny;

Kształowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia znaczenie takich terminów jak „żelazna kurtyna” oraz „zimna wojna”;
- tłumaczy przyczyny zimnej wojny;
- opisuje, na czym polegały doktryna Trumana oraz plan Marshalla.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Nauczyciel poleca jednemu uczniowi lub uczennicy przeczytanie wyświetlonego tematu lekcji: „Początek zimnej wojny. Żelazna kurtyna”. Następnie omawia planowany przebieg zajęć, a ich uczestnicy formułują kryteria sukcesu w postaci pytań, na które chcą uzyskać odpowiedź.
2. Prowadzący zadaje uczniom pytanie o umiejscowienie tematu lekcji w czasie. Pyta: W jakim okresie się znajdujemy? Co ważnego działo się wcześniej? Uczniowie powinni nawiązać do zakończenia II wojny światowej i decyzji podjętych podczas konferencji w Jałcie i Poczdanie.

Faza realizacyjna:

1. Praca z tekstem. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią sekcji „Przeczytaj” i zapisują na kartkach minimum pięć pytań do tekstu. Wybrana osoba zbiera pytania do urny. Nauczyciel dzieli uczniów na pięcioosobowe grupy, które losują pytania z puli i przygotowują odpowiedzi. Zespół, który jest gotowy, zgłasza się i przedstawia rezultaty swojej pracy. Pozostali uczniowie wraz z nauczycielem weryfikują poprawność odpowiedzi.

2. Praca z multimedium („Audiobook”). Nauczyciel zapowiada, że uczniowie wysłuchają fragmentu przemówienia Winstona Churchilla z Fulton. Prosi, aby wynotowywali najważniejsze według nich informacje.
3. Po odtworzeniu nagrania wybrana osoba czyta polecenie 2: „Dlaczego Turcja i Persja mogły się czuć zaniepokojone? Opisz, jakie interesy mógł mieć w tych krajach Związek Sowiecki”. Nauczyciel poleca uczniom, aby w parach wykonali zadanie w oparciu o wskazówki zawarte w e-materiale. Następnie wskazana para (albo zgłaszająca się na ochotnika) przedstawia swoją propozycję odpowiedzi, nauczyciel weryfikuje jej poprawność. W podobny sposób uczniowie wykonują polecenie 3: „Wyjaśnij, o czym mówił Winston Churchill, wspominając o »olbrzymich i niesłusznym wtargnięciach do Niemiec«. Kogo uznawał za winnego takiego przebiegu wydarzeń? Oceń, czy miał rację. Podaj swoje argumenty”.
4. Uczniowie zapoznają się z drugim multimedium – filmem edukacyjnym. Następnie w parach opracowują odpowiedź na polecenie 3 z sekcji „Film + Sprawdź się”: wyjaśniają, dlaczego Stany Zjednoczone zdecydowały się zaangażować w odbudowę Europy i wesprzeć ją finansowo.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel może zainicjować krótką dyskusję, pytając uczniów, czy zgadzają się z tezą, że zimna wojna była jednym z katalizatorów powstania Unii Europejskiej.
2. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę dotyczącą kryteriów sukcesu. Czego uczniowie się nauczyli?
3. Na zakończenie nauczyciel ocenia pracę grup uczniowskich.

Praca domowa:

1. Wykonaj ćwiczenia nr 1, 2 i 3 z sekcji „Film + Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

Historia 1789–1990. Wybór tekstów źródłowych dla szkół średnich, oprac. J. Eisler, M. Sobańska-Bondaruk, Warszawa 1995.

P. Johnson, *Historia świata od roku 1917 do lat 90-tych*, Warszawa 1992.

J. Krasuski, *Europa Zachodnia po II wojnie światowej. Dzieje polityczne*, Poznań 1990.

W. Laqueur, *Historia Europy 1945–1992*, tłum. R. Zawadzki, Londyn 1993.

Najnowsza historia świata, t. 1, 1945–1963, pod red. A. Patka, J. Rydla, J.J. Węca, Kraków 2000.

Wskazówki metodyczne:

Uczniowie mogą wykorzystać oba multimedia (zarówno audiobook, jak i film) oraz treść sekcji „Przeczytaj” do przygotowania prezentacji omawiających kwestie żelaznej kurtyny i zimnej wojny. Wówczas w fazie realizacyjnej przedstawiają efekty swojej pracy i wspólnie pracują nad poleceniami do multimedialnych materiałów.